

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik och 10 § lagen om statens bannät, banhållningen och användningen av bennätet

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås ändringar i lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik och i lagen om statens bannät, banhållningen och användningen av bannätet. Enligt propositionen skall Banförvaltningscentralen som lyder under trafikministeriet beviljas rätt att

uppbära kontrollavgift av personer som färdas utan giltig biljett i tåg då Statsjärnvägarna ombildas till aktiebolag den 1 juli 1995.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 juli 1995.

ALLMÄN MOTIVERING

1. Nuläge och föreslagna ändringar

Enligt stadgandet i 1 § lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik (469/79) kan rätt att uppbära kontrollavgift av den som färdas utan giltig biljett beviljas bl.a. offentligt samfund som idkar spårtrafik, i kollektivtrafik som samfundet bedriver. Enligt 4 § beviljar trafikministeriet på ansökan rätt att uppbära kontrollavgift.

Trafikministeriet har beviljat Statsjärnvägarna rätt att uppbära kontrollavgift. Denna rätt gällde till en början närtrafiken i huvudstadsregionen, men från år 1993 också fjärrtrafiken på järnvägarna i hela landet. Lagen om ombildande av Statsjärnvägarna till aktiebolag (20/95) träder i kraft den 1 juli 1995. Enligt lagen fortsätter Statsjärnvägarna sedan lagen har trätt i kraft sin verksamhet i aktiebolagsform. Statsjärnvägarnas rätt att uppbära kontrollavgift upphör, då Statsjärnvägarna inte längre är ett i lagen avsett offentligt samfund som idkar spårtrafik.

Rätten att uppbära kontrollavgift omfattar bl.a. rätt att välja och anställa biljettkontrollörer, passagerares skyldighet att vid anfordran av kontrollör uppvisa sin biljett, kontrollörens rätt att påföra en passagerare som färdas utan giltig biljett kontrollavgift och att kräva personuppgifter av en passagerare som färdas utan biljett, det offentliga samfundets rätt att erhålla kontrollavgifterna samt dess rätt att indriva kontrollavgifterna utan dom eller utslag. De viktigaste stadgandena om rätten att uppbära kontrollavgift finns i 6 och 8 §§.

I syfte att säkerställa kontrollverksamheten har kontrollörerna särskilda rättigheter, om vilka det stadgas i 11 §. I sin kontrollavgift har en kontrollör rätt att gripa en passagerare som saknar giltig biljett och inte tillförlitligt styrker sin identitet. Kontrollören kan även avlägsna en passagerare utan giltig biljett ur fordonet eller, om den gripne inte avlägsnas ur fordonet, överlämna honom till polisen. För dessa åtgärder kan kontrollören använda sådana maktmedel som kan anses försvarliga för genomförande av åtgärden.

Kontrollavgiften har ansetts vara en offentlighetsrättslig påföljd av straffnatur och kontrollverksamheten med sina maktmedel och sina möjligheter till tvångsindrivning sådant utövande av offentlig makt, att endast

offentliga samfund enligt lagen har kunnat beviljats rätt att påföra och driva in kontrollavgift. Bl.a. av rättsskyddsorsaker är det även i fortsättningen nödvändigt att följa den principen att endast offentliga samfund kan beviljas rätt att påföra offentlighetsrättsliga betalningspåföljder av straffnatur. Det föreslås därför att privaträttsliga Statsjärnvägarna i aktiebolagsform inte ges möjlighet att få rätt att uppbära kontrollavgift. På denna grund föreslås att lagens tillämpningsområde inte utvidgas att gälla Statsjärnvägarna i aktiebolagsform.

Det ligger i allmänt intresse att säkerställa flexibiliteten i kollektivtrafiken på järnvägarna. Särskilt i den hetsiga närtrafiken - där hållplatserna ligger tätt och passagerarantalet är stort - är öppen biljettkontroll en förutsättning för att trafiken skall löpa smidigt. Härvid kontrolleras inte biljetterna regelbundet och organiserat då passagerarna stiger på trafikmedlet. Den öppna biljettkontrollen förutsätter igen att det är möjligt att genom ett flexibelt och relativt enkelt förfarande påföra passagerare utan giltig biljett avgifter av påföljdsnatur samt driva in avgiften av dem utan dom eller utslag. Det föreslås därför att rätten att påföra kontrollavgift i kollektivtrafiken på järnvägarna alltså skall kvarstå i lagen.

Genom lagen om statens bannät, banhållningen och användningen av bannätet (21/95) grundas en särskild Banförvaltningscentral. Enligt 10 § i lagen är Banförvaltningscentralen ett ämbetsverk som lyder under trafikministeriet och som sköter banhållningen, förvaltar banhållningens egendom samt sköter trafiksäkerheten och myndighetssuppgifterna i samband med banhållningen. I denna proposition föreslås att Banförvaltningscentralen beviljas rätt att uppbära kontrollavgift i kollektivtrafiken på järnvägarna som idkas av Statsjärnvägarna i aktiebolagsform. Det föreslagna arrangemanget innebär att Statsjärnvägarna i aktiebolagsform av Banförvaltningscentralen köper kontrollavgiftstjänsterna eller att Banförvaltningscentralen uppbär en årlig avgift för att administrera kontrollavgiftssystemet för bolagets räkning. Arrangemanget kan jämföras med det arrangemang som enligt den nya lagen gäller bolagets rätt att använda bannätet. Enligt 4 § lagen om statens bannät, banhåll-

ningen och användningen av bannätet uppbärs en årlig banavgift för användningen av bannätet.

Enligt förslaget skall kontrollörerna stå i tjänsteförhållande till Banförvaltningscentralen. Med beaktande av arbetets natur kan tjänsteförhållandet vara ett i 9 § 1 mom. statstjänstemannalagen (750/94) avsett tjänsteförhållande för viss tid. Största delen av kontrollörerna kommer att ha tjänsten som huvudsyssla och enbart sköta kontrolluppgifter. Ett dylikt arrangemang används inom Helsingfors stads trafikverk och inom trafik som sköts av huvudstadsregionens samarbetsdelegation. En flexibel och effektiv kontrollverksamhet kräver emellertid tidvis mera kontrollpersonal än vad som normalt och rutinmässigt står till buds. För att fylla ett sådant kortvarigt och tillfälligt behov av kontrollörer kunde man också använda ett begränsat antal kontrollörer, som endast tidvis sköter kontrolluppgifter och som därvid står i tjänsteförhållande till Banförvaltningscentralen med tjänsten som deltidssyssla. En dylik deltidanställd kontrollör har med avseende på rättigheter och skyldigheter naturligtvis samma ställning som en heltidsanställd kontrollör. Han skall bl.a. stå i tjänsteförhållande till centralen och vara godkänd som kontrollör för centralen enligt 6 § lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik. På samma sätt som en heltidsanställd kontrollörs kontrollverksamhet skall också hans kontrollverksamhet organiseras så att passagerarna inte står i ovisshet om vem som kontrollerar biljetter och vem som säljer dem.

Det föreslås att ovannämnda arrangemang genomförs genom att 1, 6 och 14 §§ lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik och 10 §

lagen om statens bannät, banhållningen och användningen av bannätet ändras.

2. Propositionens verkningar

Propositionen medför i sig inga ekonomiska verkningar eller verkningar i fråga om personal för staten. Efter att förslaget har förverkligats kan Banförvaltningscentralen emellertid av trafikministeriet ansöka om rätt att uppbära kontrollavgift i kollektivtrafik. En förutsättning för att kontrollavgifterna skall kunna uppbäras är att Banförvaltningscentralen i sin tjänst har ett tillräckligt antal heltids- eller deltidanställda kontrollörer som sköter kontrollverksamheten och som utsetts till tjänsteförhållandet för viss tid, samt personal som sköter indrivningen av kontrollavgifterna. För tillfället har Statsjärnvägarna ca 30-35 personer som med uppgiften som huvudsyssla sköter kontrolluppgifter och indrivningen av kontrollavgifter. Den mer detaljerade organiseringen av kontrollavgiftsverksamheten och finansieringen av kontrollörernas verksamhet är beroende av avtalet mellan Banförvaltningscentralen och järnvägsföretaget. Detta kan göras så att kontrollverksamheten inte medför tilläggskostnader för staten.

3. Beredningen av propositionen

Propositionen har beretts som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet. I saken har överläggningar förts med representanter för trafikministeriet och Statsjärnvägarna.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslagen

1.1. Lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik

1 §. *Tillämpningsområde.* Helsingfors stad och Statsjärnvägarna har varit i lagen avsedda offentliga samfund som idkar spårtrafik. Efter bolagiseringen är Statsjärnvä-

garna inte längre ett i lagen avsett offentligt samfund. På grundval av de orsaker som det redogörs för i den allmänna motiveringen kan Statsjärnvägarna dock inte beviljas rätt att uppbära kontrollavgift. Det är emellertid motiverat att också i fortsättningen tillämpa kontrollavgiftssystemet även i spårtrafiken. För att möjliggöra detta föreslås det att 1 mom. skall ändras så att rätten att uppbära

kontrollavgift kan beviljas Banförvaltningscentralen som också sköter andra myndighetsuppgifter i samband med spårtrafiken.

Stadgandet om tillämpningsområdet ger inget svar på frågan vem som egentligen idkar järnvägstrafik och i vilken trafikidkares järnvägstrafik kontrollavgift kan påföras. För tillfället gäller stadgandet endast trafik som idkas av det aktiebolag som skall bildas för att fortsätta Statsjärnvägarnas verksamhet, men i fortsättningen kan också andra konkurrerande järnvägstrafikidkare komma i fråga.

Det föreslås inga ändringar i stadgandena som gäller själva beviljandet eller återkallandet av rätten att uppbära kontrollavgift. I enlighet med 4 § beviljar trafikministeriet också i fortsättningen en spårtrafikidkare rätt att uppbära kontrollavgift. Denna rätt kan gälla en spårtrafikidkares hela trafik eller endast en del av den. Rätten att uppbära kontrollavgift kan t.ex. beviljas endast för den hetsiga lokaltrafiken i stora bosättningscentra eller också för fjärtrafiken på järnvägarna. Då rätten att uppbära kontrollavgift beviljas skall förutsättningarna i 4 § tillämpas.

Enligt lagförslaget kan rätt att uppbära kontrollavgift med stöd av 1 mom. 1 och 2 punkten också i fortsättningen beviljas ett offentligt samfund som idkar spårtrafik, i kollektivtrafik som samfundet bedriver samt huvudstadsregionens samarbetsdelegation. Det föreslås inga ändringar i dessa stadganden. Banförvaltningscentralens möjlighet att erhålla rätt att uppbära kontrollavgift framgår av förslaget till en ny 3 punkt.

6 §. *Biljettkontrollörer.* Paragrafen innehåller stadganden bl.a. om behörighetsvillkoren för biljettkontrollörer och om förfarandet genom vilket de godkänns. Enligt 1 mom. kan såsom kontrollör endast godkännas innehavare av tjänst vid offentligt samfund. Med hänvisning till de skäl som framförs i den allmänna motiveringen skall detta krav också gälla de kontrollörer som är i Banförvaltningscentralens tjänst. Det föreslås också att godkännandet av Banförvaltningscentralens kontrollörer koncentreras till Helsingfors polisdistrikt. På grundval av detta föreslås att 1 mom. kompletteras så att såsom kontrollör också kan godkännas innehavare av tjänst vid ett offentligt samfund som avses i 1 § 1 mom. 3 punkten och att de står under tillsyn av chefen för Helsingfors po-

lisdistrikt. Avsikten är dock att tillsynen i praktiken skall överföras på Banförvaltningscentralen genom förordning.

14 §. *Rätt att utfärda förordning.* Enligt gällande 6 § är kontrollörerna underställda tillsyn av chefen för polisdistriktet. Huvudstadsregionens samarbetsdelegations kontrollörer är däremot underställda tillsyn av chefen för Helsingfors polisdistrikt. I gällande 14 § ingår ett bemyndigande enligt vilket uppgifter som enligt 6 § ankommer på chefen för polisdistriktet genom förordning kan överföras på järnvägsstyrelsen.

Med tanke på en flexibel och effektiv övervakning av kontrollörerna är det ändamålsenligt att Banförvaltningscentralen kan handha motsvarande uppgifter. Det föreslås därför att omnämmandet om järnvägsstyrelsen i gällande lag ändras så att det avser Banförvaltningscentralen.

1.2. Lagen om statens bannät, banhållningen och användningen av bannätet

10 §. *Banförvaltningscentralen och dess uppgifter.* I 10 § definieras Banförvaltningscentralens ställning i järnvägstrafiken och därtill anknutna uppgifter som ankommer på centralen i dess egenskap av ett ämbetsverk. Då lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik ändras så att Banförvaltningscentralen kan få rätt att uppbära kontrollavgift är det skäl att foga denna uppgift till förevarande paragraf. Rätten att uppbära kontrollavgift följer inte direkt av lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik, utan Banförvaltningscentralen kan ansöka om denna rätt av trafikministeriet. Banförvaltningscentralen kommer alltså inte att vara skyldig att sköta uppgifter i anslutning till kontrollavgift, utan frågan om huruvida uppgifterna anförtros centralen kommer bl.a. att vara avhängig av huruvida ett nöjaktigt avtal kan ingås mellan Banförvaltningscentralen och järnvägsföretaget om organiseringen av kontrollverksamheten. Rätten att uppbära kontrollavgift kan således inte jämföras med de i 3 mom. uppräknade uppgifterna som Banförvaltningscentralen är skyldig att handha eller som trafikministeriet ålägger den, varför det föreslås att stadgandet endast fogas till 10 § 1 mom.

Med de uppgifter som avses i det föreslagna stadgandet avses de uppgifter som följer

av rätten att uppbära kontrollavgift enligt lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik. Uppgifterna kan dessutom omfatta de uppgifter som överförs genom eller fastställs i en förordning som utfärdats med stöd av 14 § lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik, t.ex. godkännande av kontrollörer och övervakning av deras verksamhet.

2. Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft samtidigt som lagen om ombildande av Statsjärnvägarna till aktiebolag, dvs. den 1 juli 1995.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 1 § 1 mom., 6 § 1 mom. och 14 § 1 mom. lagen den 11 maj 1979 om kontrollavgift i kollektivtrafik (469/79), av dessa lagrum 1 § 1 mom. och 6 § 1 mom. sådana de lyder i lag av den 27 juni 1986 (504/86), som följer:

1 §

Tillämpningsområde

Rätt att uppbära kontrollavgift av den som färdas utan giltig biljett kan beviljas

1) offentligt samfund som idkar spårtrafik, i kollektivtrafik som samfundet bedriver,

2) huvudstadsregionens samarbetsdelegation i den regionala busstrafiken inom dess verksamhetsområde och i den interna bussstrafiken i städerna Esbo, Grankulla och Vanda samt

3) Banförvaltningscentralen i kollektivtrafik på järnvägarna.

6 §

Biljettkontrollörer

Kontrollavgift påförs av biljettkontrollör som är godkänd av chefen för det polisdistrikt där trafikidkaren har sin hemort. I de fall som avses i 1 § 1 mom. 2 och 3 punkten godkänns kontrollörerna dock av chefen

för Helsingfors polisdistrikt. Såsom kontrollör kan godkännas endast innehavare av tjänst vid offentligt samfund som avses i 1 § 1 mom. 1 eller 3 punkten eller vid huvudstadsregionens samarbetsdelegation. Kontrollören är i kontrollverksamheten underställd tillsyn av chefen för polisdistriktet. Denne utfärdar kontrollpass för kontrollören. I detta anges kontrollörens befogenhetsamt den trafik som hans behörighet gäller.

14 §

Rätt att utfärda förordning

Uppgifter som enligt 6 § ankommer på chefen för polisdistriktet kan genom förordning överföras på Banförvaltningscentralen i fråga om kollektivtrafik på järnvägarna.

Denna lag träder i kraft den 1995.

2.

L a g**om ändring av lagen om statens bannät, banhållningen och användningen av bannätet**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 10 § 1 mom. lagen den 5 januari 1995 om statens bannät, banhållningen och användningen av bannätet (21/95) som följer:

10 §

Banförvaltningscentralen och dess uppgifter

Banförvaltningscentralen är ett ämbetsverk som lyder under trafikministeriet och som sköter banhållningen, förvaltar banhållningens egendom samt sköter trafiksäkerheten och myndighetsuppgifterna i samband med banhållningen. Den kan också uppbära

kontrollavgift enligt lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik (469/79) och sköta uppgifter i samband med detta i kollektivtrafiken på järnvägarna så som särskilt stadgas.

—————
Denna lag träder i kraft den 1995.

—————
Helsingfors den 2 juni 1995

**Republikens President
MARTTI AHTISAARI**

Justitieminister *Sauli Niinistö*

1.

L a g

om ändring av lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 1 § 1 mom., 6 § 1 mom. och 14 § 1 mom. lagen den 11 maj 1979 om kontrollavgift i kollektivtrafik (469/79), av dessa lagrum 1 § 1 mom. och 6 § 1 mom. sådana de lyder i lag av den 27 juni 1986 (504/86), som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Tillämpningsområde

Rätt att uppbära kontrollavgift av den som färdas utan giltig biljett kan beviljas

1) offentligt samfund som idkar spårtrafik, i kollektivtrafik som samfundet bedriver
samt

2) huvudstadsregionens samarbetsdelegation i den regionala busstrafiken inom dess verksamhetsområde och i den interna busstrafiken i städerna Esbo, Grankulla och Vanda.

Rätt att uppbära kontrollavgift av den som färdas utan giltig biljett kan beviljas

1) offentligt samfund som idkar spårtrafik, i kollektivtrafik som samfundet bedriver,

2) huvudstadsregionens samarbetsdelegation i den regionala busstrafiken inom dess verksamhetsområde och i den interna busstrafiken i städerna Esbo, Grankulla och Vanda
samt

3) *Banförvaltningscentralen i kollektivtrafik på järnvägarna.*

6 §

Biljettkontrollörer

Kontrollavgift påförs av biljettkontrollör som är godkänd av chefen för det polisdistrikt där trafikidkaren har sin hemort. I de fall som avses i 1 § 1 mom. 2 punkten godkänns kontrollörerna dock av chefen för Helsingfors polisdistrikt. Såsom kontrollör kan godkännas endast innehavare av tjänst vid offentligt samfund som avses i 1 § 1 mom. 1 punkten eller vid huvudstadsregionens samarbetsdelegation. Kontrollören är i kontrollverksamheten underställd tillsyn av chefen för polisdistriktet. Denne utfärdar kontrollpass för kontrollören. I detta anges kontrollörens befogenheter samt den trafik som hans behörighet gäller.

Kontrollavgift påförs av biljettkontrollör som är godkänd av chefen för det polisdistrikt där trafikidkaren har sin hemort. I de fall som avses i 1 § 1 mom. 2 och 3 punkten godkänns kontrollörerna dock av chefen för Helsingfors polisdistrikt. Såsom kontrollör kan godkännas endast innehavare av tjänst vid offentligt samfund som avses i 1 § 1 mom. 1 eller 3 punkten eller vid huvudstadsregionens samarbetsdelegation. Kontrollören är i kontrollverksamheten underställd tillsyn av chefen för polisdistriktet. Denne utfärdar kontrollpass för kontrollören. I detta anges kontrollörens befogenheter samt den trafik som hans behörighet gäller.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §
Rätt att utfärda förordning

Uppgifter som enligt 6 § ankommer på chefen för polisdistriktet kan genom förordning överföras på *järnvägsstyrelsen i fråga om trafik som hör till dennas verksamhetsområde.*

Uppgifter som enligt 6 § ankommer på chefen för polisdistriktet kan genom förordning överföras på *Banförvaltningscentralen i fråga om kollektivtrafik på järnvägarna.*

Denna lag träder i kraft den
1995.

2.

L a g

om ändring av lagen om statens bannät, banhållningen och användningen av bannätet

I enlighet med riksdagens beslut ändras 10 § 1 mom. lagen den 5 januari 1995 om statens bannät, banhållningen och användningen av bannätet (21/95) som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §
Banförvaltningscentralen och dess uppgifter

Banförvaltningscentralen är ett ämbetsverk som lyder under trafikministeriet och som sköter banhållningen, förvaltar banhållningens egendom samt sköter trafiksäkerheten och myndighetsuppgifterna i samband med banhållningen.

Banförvaltningscentralen är ett ämbetsverk som lyder under trafikministeriet och som sköter banhållningen, förvaltar banhållningens egendom samt sköter trafiksäkerheten och myndighetsuppgifterna i samband med banhållningen. *Den kan också uppbära kontrollavgift enligt lagen om kontrollavgift i kollektivtrafik (469/79) och sköta uppgifter i samband med detta i kollektivtrafiken på järnvägarna så som särskilt stadgas.*

Denna lag träder i kraft den
1995.
